

HØY – interesseorganisasjon for offentlige fagskoler

elin.dahling@hoyio.no

www.hoyio.no

Larvik, 1. mars 2024

Kunnskapsdepartementet

postmottak@kd.dep.no

«Innspill 23/6151»

HØYs innspill til melding til Stortinget om høyere yrkesfaglig utdanning

Innhold

Introduksjon	3
Et likeverdig utdanningssystem	3
Egen søyle for erfaringsbasert høyere utdanning	4
Mulighet for å få uttelling på nivå 6, 7 og 8 i NKR	5
Institusjonsakkreditering og faghøyskole/yrkeshøyskole	7
Fagskolenes formål og oppgaver	8
Forvaltning, eierstyring og finansiering	9
Gode rammevilkår for økt kvalitet, arbeidslivsrelevans, FoU og internasjonalisering	11
Kvalitet i utdanning	11
Kompetansebehov	12
Forskning og utvikling	14
Norsk fagskoleutdanning i en internasjonal setting	15
Utdanne yrkesfag- og fagskolelærere i fagskolen	17

Introduksjon

HØY takker for muligheten til å komme med innspill til den kommende Stortingsmeldinga om høyere yrkesfaglig utdanning (HYU).

HØY er en interesseorganisasjon for offentlige fagskoler, og vi representerer tolv fylkeskommunale og fem statlige fagskoler. HØY har ved to anledninger siste halvår samlet våre medlemsskolers rektorer for å diskutere framtidens fagskole, og styret i HØY jobber kontinuerlig med å fremme fagskolenes posisjon som utdanningsinstitusjon og leverandør av kompetanse til norsk arbeidsliv.

Fagskolene må bli synliggjort som en godt integrert del av et helhetlig utdanningssystem og som et fullverdig og likeverdig alternativ til universitets- og høgskoleutdanning. Dette er i tråd med visjonene i Hurdalsplattformen, der det heter at fagskolene skal være et likeverdig alternativ til universitets- og høgskoleutdanningen.

I dette innspillet til kommende Stortingsmelding, vektlegger HØY:

- Et bedre integrert utdanningssystem, inkludert mulighet for å studere yrkesfag på et høyere nivå enn 5, der HYU er et likeverdig alternativ til universitets- og høgskoleutdanning.
- En mer ambisiøs formålsparagraf for høyere yrkesfaglig utdanning.
- Et bedre og mer forutsigbart finansieringssystem og tydeliggjøring av eiers forvaltningsansvar.
- Gode rammevilkår for økt kvalitet, arbeidslivsrelevans, FoU og internasjonalisering.
- Mulighet for å utdanne yrkesfag- og fagskolelærere i offentlig fagskole.

HØYs innspill er strukturert etter ovennevnte punkter, og hver bolk følges av HØYs forventninger.

Et likeverdig utdanningssystem

HØY ønsker at høyere yrkesfaglig utdanning skal ha en tydeligere plass i det norske utdanningssystemet, og at det i framtida skal være like naturlig å tenke seg høyere utdanning som yrkesfaglig erfaringsbasert som akademisk.

I dagens utdanningssystem stenges i praksis døra på nivå 5.2 for den med fagbrev. For mange er det mer enn nok, og mange er godt fornøyd med fagbrev, men så lenge en fagarbeider etter mange år på skolebenken og i arbeidslivet må «rykke tilbake til start» for å faglig fordype seg på nivå 6 og oppover, vil mange foreldre og rådgivere vegre seg for å anbefale yrkesretningen for ungdommen.

År etter år meldes det om manglende kompetente fagarbeidere, inkludert personer med høyere yrkesfaglig utdanning. Spørsmålet er hvor langt myndighetene skal gå i å legge til rette og/eller kreve at folk velger den utdanningen vi til enhver tid har behov for. Uansett mener HØY at det norske utdanningssystemet nå er nødt til å rigges slik at samfunnets kompetansebehov blir møtt på best mulig måte. Det er en politisk oppgave å få flere til å velge yrkesfag, og det kan etter HØYs oppfatning først skje i rett omfang når det er reelle, likeverdige muligheter for livslang læring gjennom å studere videre oppover i en egen yrkesfaglig søyle i det norske utdanningssystemet.

HØY forventer at:

- Det norske utdanningssystemet bygges om for å gi rom for avansement i egen søyle for høyere yrkesfaglig utdanning.
- Utdanningspolitiske myndigheter ser til Europa for inspirasjon til hvordan utdanningssystemet kan rigges.
- Yrkesfag gjøres mer attraktivt i grunnskolen, og at yrkesfagveien tydeliggjøres.

Mulighet for å få uttelling på nivå 6, 7 og 8 i NKR

HØY har lenge tatt til orde for at fagskoleutdanning også burde være mulig å ta på nivå over 5.1 og 5.2, både for at fagskolene skal kunne videreutvikle og opprette nye studier på et høyere nivå som samfunnet etterspør på et høyere nivå, men også for å kunne gi riktig uttelling for de studiene som i dag de facto er på nivå 6, men som skrives ned til 5.2 fordi lovverk og kvalifikasjonsrammeverk krever det.

Det er allerede flere utdanninger der nivået ligger i grenseland mellom nivå 5.2 og 6.1 i NKR. Dette gjelder særlig 2-årige HYU-er, men også enkelte 1-årige utdanninger som for eksempel bygningsinformasjonsmodellering.

De utdanningene som sprenger taket på dagens innplassering er særlig tekniske fag hvor det er knyttet spesialiserte sertifiseringer til studieprogrammene innen elektro- og byggenæringen, maritime fag som bygger på internasjonal norm for kvalifikasjoner og sertifikater for sjøfolk (STCW konvensjonen), og IT, kommunikasjons- og mediefag som kvalifiserer til innpasning i norske og utenlandske høyskole- og universitetsutdanninger.

Dagens innplassering på nivå 5 er uheldig fordi nivå på den ferdige kvalifikasjonen ikke er på det nivået som bedriftene tror de får. I de tilfellene hvor LUB-ene hovedsakelig ligger på nivå 6.1 kommer de i en umulig situasjon. En godkjenning fra NOKUT på nivå 5.2 kan innebære at de ikke lenger tilfredsstiller kravene fra andre godkjenningsmyndigheter, som igjen er en forutsetning for å kunne tilby utdanningen.

Norge er ett av få land i Europa som har vært imot at HYU skal bli innplassert på nivå seks i kvalifikasjonsrammeverket. De fleste europeiske land som Danmark, Sverige og Tyskland har fått høyere yrkesfaglig utdanning på høyskolenivå. Det er verdt å merke seg at Norge er ett av få europeiske land som ikke har åpnet for HYU på alle nivåene, og HØY mener alt ligger til rette for at vi nå kan følge etter.

Arbeidslivet har også lenge etterlyst en mer riktig plassering i NKR fordi det vil kunne ha en kvalitetsdrivende effekt, legge til rette for mer avanserte og spissa utdanninger og gi arbeidsgivere tilgang på riktig type kompetanse på riktig nivå. Arbeidslivet etterspør også ofte kvalifikasjoner av mer praktisk karakter, som i første rekke bygger på erfaringsbasert kunnskap, på et høyere utdanningsnivå enn det er mulig å få tak i i dag ettersom det ikke er mulig å bedrive HYU på høyere nivå. En oppflytting av enkelte utdanninger vil også kunne bidra til at en rekke yrker rettmessig får større anerkjennelse i samfunnet og på arbeidsmarkedet ettersom kompetansenivået vil avspeiles på en bedre måte enn i dag. Det må rigges slik at norsk utdanning kan møte krav i internasjonale

konvensjoner som STCW-78² og internasjonale bransjestandarder for akkreditering av kompetanse. Norske bedrifter risikerer i dag å tape kontrakter på det internasjonale markedet fordi vi ikke kan gi fagarbeideren en utdanning på tilsvarende nivå i European Qualifications Framework (EQF) som bedriftenes konkurrenter i utlandet.

Det må derfor utarbeides et nivå 6.1 med tilhørende læringsutbyttebeskrivelser for høyere yrkesfaglig utdanning. Nivået må bygge på HYU sin egenart ved å være både erfarings- og utviklingsorientert og innenfor handlingsrommet av EQF nivå 6.2. Nivå 7 og 8 bør også utredes.

NOKUTs *Kvalifikasjonar på ramme alvor: Evaluering av Nasjonalt kvalifikasjonsrammeverk for livslang læring (2023)*³ slår fast at dagens kvalitetsrammeverk hemmer vekst og utvikling i høyere yrkesfaglig utdanning. NOKUT anbefaler at Kunnskapsdepartementet åpner for høyere yrkesfaglig utdanning på nivåene over nivå 5, og anbefaler at det utredes videre ulike administrative modeller for hvordan det kan gjennomføres.

På sikt vil dette legge grunnlaget for et utdanningssystem hvor det er likeverdig plass til høyere yrkesfaglig utdanning i tillegg til dagens høyere akademiske utdanning. Det vil bidra til å gjøre høyere utdanning til en klarere og fullverdig utdanningsvei for fagutdanning helt generelt, og gi et bredere og bedre utdanningstilbud til en større del av befolkningen.

Et slikt system vil også bidra til å synliggjøre yrkesfaglig utdanning som et attraktivt utdanningsvalg som ikke har overgang til academia som eneste utviklingsvei. For at vi skal få nok kompetente fagarbeidere til fremtidens arbeidsmarked, må disse grunnleggende holdningene endres slik at flere ser en karrierevei ved å velge en yrkesfaglig utdanning. I tillegg vil det føre Norge på linje med utviklingen i andre europeiske land.

HØY forventer at:

- NOKUTs anbefalinger om å ikke begrense HYU til nivå 5, følges opp.
- NOKUTs anbefalinger om å velge retning for kvalifikasjonsrammeverkets formål, følges opp.
- Det tas hensyn til samfunnets skiftende behov for kompetanse når retningsvalg tas.
- Det åpnes for HYU på nivå 6, 7 og 8.
- Innplassering av HYU på et høyere nivå i NKR gir nye gradsbetegnelser, som for eksempel yrkesbachelor og yrkesmaster.
- Det utredes om det er en paraplymodell eller parallelle søyler i NKR som er mest formålstjenlig for å løse samfunnets kompetansebehov.
- Fagskolenes egenart hensyntas i revidering av NKR.
- Fagskolesektoren inviteres inn i arbeidet rundt revidering av NKR.

² [International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers \(STCW\) \(imo.org\)](https://www.imo.org)

³ [evaluering-av-nasjonalt-kvalifikasjonsrammeverk-for-livslang-laring-hovedrapport.pdf \(nokut.no\)](https://www.nokut.no/evaluering-av-nasjonalt-kvalifikasjonsrammeverk-for-livslang-laring-hovedrapport.pdf)

Institusjonsakkreditering og faghøyskole/yrkeshøyskole

Mange av de offentlige fagskolene har i dag én eller flere fagområdeakkrediteringer. HØY setter stor pris på Kunnskapsdepartementets forslag om å åpne for institusjonsakkreditering, hvilket vil føre fagskolene inn i et mer systematisk og grundig kvalitetsarbeid og ruste skolene for videre utvikling i henhold til arbeidslivets behov.

For å stimulere til kvalitet må fagskoler som oppnår fagområdeakkreditering, og etter hvert institusjonsakkreditering, gis en form for økonomisk kompensasjon for de økte administrative kostnadene som følger av dette. På denne måten vil finansieringssystemet bygge opp under det grunnleggende kvalitetsarbeidet som i dag gjennomføres på fagskolene.

Høyskolenes opprykk til universitet har ført til en sterkere prioritering av forskningsbasert utdanning, og det har utfordret erfaringsbasert utdanning. Nå har vi nesten ikke høyskoler igjen. I et helhetlig utdanningssystem trenger vi en balanse mellom yrkesrettede og akademiske muligheter, mellom korte og lange utdanninger. Det har vi ikke nå.

HØY viser til at det allerede i 2014 var foreslått statlig eierskap for fagskolene (*NOU 2014: 14 Kapittel 11 Fagskolen – et attraktivt utdanningsvalg*). Utredningen pekte på at regjeringen måtte igangsette en prosess med det formål at staten tar over både forvaltningen av driftsmidlene og eierskapet av de fylkeskommunale fagskolene, og at fagskolene burde organiseres som statlige forvaltningsorganer med særskilte fullmakter. HØY tar til orde for at disse vurderingene kommer opp igjen.

I forlengelsen av den utviklingen som har funnet sted i universitets- og høyskolesektoren, med stadig større vekt på forskning som basis for høyere utdanning, er tiden nå inne for en satsing på yrkesfaglig høyere utdanning. Fagskolene våre må få utviklingsmuligheter, slik profesjonsutdanningene fikk for femti år siden. De institusjonsakkrediterte fagskolene kan bli fag-/yrkeshøyskoler. De skal gi høyere utdanning basert på erfaringskompetanse. Høyere yrkesfaglig utdanning kan også føre det tradisjonelle høyskoleoppdraget videre: Nærheten til region og lokalt næringsliv.

HØY forventer at:

- Institusjonsakkrediterte fagskoler kan få anledning til å rykke opp til fag-/yrkeshøyskole.
- Fagskoler bør få samme mulighetene som distriktshøyskolene til å utvikle nye grader på et høyere nivå og til å etablere nye institusjonskategorier.
- Fagskolene må få gode nok rammevilkår til å videreutvikle praksis og tilby en utdanning med hovedvekt på erfaringsbasert kunnskap, utviklingsarbeid og innovasjon.
- Overgangsordningene skjer på fagskolenes premisser, for å unngå en akademisk dreining.
- Fagskolenes yrkesrelevante og praksisnære profil prioriteres i den videre utviklingen av fagskolenes egenart.
- Det vurderes statlig eierskap, særlig ved opprykk til fag-/yrkeshøyskole.
- Fagskoler med fagområdeakkreditering og etter hvert institusjonsakkreditering får kompensert merkostnadene som følger med lokal godkjenning av studier og tilhørende ekstra administrasjon.

Fagskolenes formål og oppgaver

Fagskolene skal fortsette sitt viktige samfunnsoppdrag med å videreutdanne fagarbeidere, uansett alder, og livssituasjon. Det er folk med fagbrev som har vært en stund i arbeidslivet, folk uten fagbrev, men med realkompetanse med spesifikk erfaring fra arbeidslivet, og folk med ønske om spesialisering, uavhengig av tidligere utdanning/studiekompetanse.

I tillegg kan det tenkes at fagskolene har et stort utnyttet handlingsrom i å formalisere utdanning for flyktninger og innvandrere som har utdanning og erfaring fra sitt hjemland.

Høyere yrkesfaglig utdanning skal favne om den som ønsker kortere kurs og utdanninger for faglig påfyll, og for den som ønsker en fagskolegrad, eller en type yrkesbachelor, og det må bli enklere og mer attraktivt å søke seg til høyere utdanning innen yrkesfag.

HØY er av den oppfatning at dagens formålsparagraf for høyere yrkesfaglig utdanning er vag og lite ambisiøs. I forbindelse med revidering av fagskoleloven, mener vi både delen om fagskolenes formål og fagskolenes oppgaver bør endres betraktelig. HØY ser for seg noe slikt som dette:

Fagskolers formål er å

- Tilby høyere yrkesfaglig utdanning på høyt internasjonalt nivå sammenlignbart med European Higher Education Area (QF-EHEA) inkludert nivå 5
- Utføre faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid på høyt internasjonalt nivå
- Utvikle kompetanse og ferdigheter i samarbeid med arbeidslivet og legge til rette for innovasjon og utvikling
- Bidra til en miljømessig, sosialt og økonomisk bærekraftig utvikling

Fagskoler skal

- Tilby høyere yrkesfaglig utdanning basert på det fremste innen faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid og erfaringskunnskap
- Utføre og formidle faglig og erfaringsbasert utviklingsarbeid som kommer til anvendelse direkte i arbeidslivet
- Bidra til å spre og formidle resultater fra faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid
- Legge til rette for at institusjonens ansatte og studenter kan delta i samfunnsdebatten
- Bidra til innovasjon og verdiskaping basert på resultater fra faglig og kunstnerisk utviklingsarbeid, og
- Samarbeide med relevant aktører på internasjonalt, nasjonalt, regionalt og lokalt nivå for å styrke virksomhetens kvalitet og relevans

HØY forventer at:

- Dagens formålsparagraf for høyere yrkesfaglig utdanning omformuleres til å bedre speile fagskolenes samfunnsoppdrag

Forvaltning, eierstyring og finansiering

I regionreformen fikk fylkeskommunene et større ansvar for den regionale kompetansepolitikken, og forvaltningen av fagskolesektoren skulle være en viktig del av dette. HØY er usikker på hvor godt dette er organisert og prioritert i fylkeskommunene.

På bakgrunn av tilbakemeldinger fra de medlemsskolene som får offentlig tilskudd fra fylkeskommunen, er det flere utfordringer med forvaltningspraksisen. Skolene opplever gjerne at fylkeskommunen ikke har en sterk kobling mellom det kompetansepolitiske arbeidet i regionen og tilskuddsforvaltningen, og at tilskuddsordningen er uforutsigbar og sterkt konkurransedrevet. HØY mener at finansiering av offentlige fagskoler må ses i sammenheng med aktør som er eier og den samfunnsfunksjon de offentlige fagskolene har.

Eier må sikre at budsjettprosessene foregår som normalt for offentlige virksomheter og være tidlig ute med signaler om eventuelle endringer i budsjett.

Søknadsfristen for tilskudd bør også endres tilbake fra desember til oktober slik at fagskolene kan få tildeling på et tidligere tidspunkt, dette vil bidra til større forutsigbarhet for skolene, arbeidsliv og studenter. I dag lyser fagskoler ut tilbud gjennom Samordna opptak uten å vite om det er finansiering, og må da trekke tilbud dersom finansiering ikke kommer på plass. Dette gir ikke gode signaler ut mot søkere.

HØY mener også at staten må legge til rette for at offentlige fagskoler blir fullfinansierte. Finansieringen står ikke i forhold til oppgavenivået - krav til kvalitet, utstyr, forvaltning og utvikling. De offentlige fagskolene gir utdanninger og kompetanse som er helt avgjørende for det norske samfunn. Dette er utdanninger som er utstyrstunge og ressurskrevende. Videre er det også store forskjeller på fylkeskommuner i forhold til hvor mye tilskudd fylkeskommunene gir av egne driftsmidler. Dette gir dermed svært ulike konkurransevilkår mellom fagskolene.

Departementet har vært tydelig på at de forventer at fylkeskommunene bidrar i finansieringen av de fylkeskommunale fagskolene, men HØY er usikker på om dialogen mellom departementet og fylkeskommunen har vært god nok. Det er eksempler på fylkeskommuner som krever husleie for egne eide lokaler som fagskolen er i. Dette mener HØY sier noe om holdninger til det å være eier av fagskoler, og viktigheten av at det skapes en felles forståelse for at slik det er i dag så er det et spleiselag mellom stat og fylke, og at dette spleiselaget må sikre fullfinansiering. Vi kan lett komme i en situasjon der regjering stimulerer til vekst, mens fylkeskommunen sin eierskapsforvaltning drar i motsatt retning. Dette blir spesielt synlig når fylkeskommuner reduserer sitt driftstilskudd, som da fører til at fagskolen må redusere tilbudet, og samtidig blir målt på økning i antall studenter eller studiepoengproduksjon. I tildeling av nye studieplasser ser vi at dette vil få konsekvenser, og skolene kan oppleve å ikke bli prioritert, noe som skaper en ond sirkel.

For de fylkeskommunale fagskolene blir også eierstyringen praktisert noe ulikt. Fagskoleloven er ikke utfyllende i forhold til kompetanse utover at det skal være et styre som har ansvar for kvalitet i utdanningene og at studentene får det som de har krav på. NOKUT har videre krevd at det er fylkestinget som skal nedsette styret, og ikke fylkesadministrasjonen. Noen fylker følger logikken i forhold til at fagskolene har et eget styre, og er tro mot linjen styre – fylkesting, mens andre fylkeskommuner ønsker i større grad styring fra fylkesadministrasjon. Fagskoler blir også ofte

behandlet som en videregående skole, og fylkeskommunen legger føringer som ikke er hjemlet i fagskoleloven i forhold til kompetanse.

De fylkeskommunale fagskolene ville vært tjent med en tydeligere virksomhetsmodell nedfelt i fagskoleloven, og det kan være fornuftig å se til eierstyring av UH-sektoren. Kobling mellom en fylkeskommunal fagskole og fylkesadministrasjonen er selvfølgelig sentral i forhold til at fagskolen inngår i de systemer som fylkeskommunen bruker (ofte til frustrasjon, som for eksempel at fagskolene må bruke Visma in School som ikke er rigget for høyere utdanning og således har ført og fører til enormt merarbeid i fagskolenes administrasjon), men dersom fylkesadministrasjonen går inn og legger føringer for disponering av budsjett mener HØY at dette er å gå inn i kompetanseområdet til styret. Dette kommer ikke fram av fagskoleloven, da økonomiske forhold kun er omtalt i forhold til de private fagskolene.

HØY forventer at:

- Det sikres gode budsjettprosesser for de offentlige fagskolene som en del av eierskapet.
- Søknadsfrist for tilskudd endres tilbake fra desember til oktober for å sørge for tidligere tilskudd.
- Fylkeskommunal forvaltning ikke er et hinder for videre strukturering og utvikling av høyere yrkesfaglig utdanning i framtida.
- Det utredes om det er mer formålstjenlig at forvaltning og finansiering av fagskolene ligger til staten.
- Dersom fylkeskommunalt eierskap skal opprettholdes, burde forvaltning organiseres under avdeling for næring/innovasjon i fylkene, i henhold til formålet om å møte kompetansebehov i den aktuelle regionen.
- Tilskuddsordninger som fører til konkurranse for offentlige fagskoler må vekk, da de har en viktig samfunnsfunksjon ved å tilby utdanninger som er kostnadskrevende å drive og som samfunnet har et sterkt behov for.

Gode rammevilkår for økt kvalitet, arbeidslivsrelevans, FoU og internasjonalisering

De offentlige fagskolene har gått fra å være få tekniske fagskoler med relativt få studenter, til etter hvert å ha opparbeida seg sterke, tverrfaglige og integrerte fagmiljøer innen en rekke arbeidslivsrelevante utdanninger. Samtidig som vi har sett store sammenslåingsprosesser, klarer fagskolene å tilby desentraliserte og fleksible utdanninger over hele landet, både stedsbasert og samlingsbasert og digitalt.

HØY får tilbakemeldinger fra arbeidslivsaktører om at utdanning i de offentlige fagskolene der dannelsesperspektivet har en sentral plass, ruster studentene godt til et videre ansettelsesforhold.

HØY tar til orde for at de offentlige fagskolene skal få kunne videreutvikle sitt viktige samfunnsoppdrag, og levere utdanning av høy kvalitet til langt flere enn i dag, og i henhold til samfunnets skiftende kompetansebehov og bedriftenes behov for å etter- og videreutdanne ansatte til ledere og mellomledere.

Fagskolene tar også sikte på å være utdanningsinstitusjoner med fokus på mangfold og inkludering. Yrkesfaglig sektor har fortsatt et noe tradisjonelt preg, særlig når det kommer til kjønnsbalanse, og det er et mål å bedre dette. Det må bli mer attraktivt for kvinner å velge seg til fagområder som tradisjonelt sett har hatt et flertall av menn, som lokfører og tekniske fag, samtidig som det er et ønske å få flere menn inn i helsefaglig sektor. Det bør vurderes om fagskoler i egen opptakskrift kan beskrive kriterier som legger til rette for bedre kjønnsbalanse, som kvotering.

Kvalitet i utdanning

På fagskolene sikres god kvalitet og relevant utdanning gjennom lovstyring og lokale kvalitetssystemer som har bred involvering fra studenter, ansatte, lærere og arbeidslivet. Eksempler på dette er kvalitetsportaler der man finner alt fra systemdokumentasjon, gjeldende planverk, evalueringer og annet verktøy som skal bidra i kvalitetsarbeid og måloppnåelse.

Et viktig element i arbeidslivsrelevansen er å kjenne til den norske modellen, viktigheten av et organisert arbeidsliv og arbeidsmiljølovens bestemmelser for medvirkning og medbestemmelse i arbeidslivet. Kunnskap om arbeidslivets organisering og arbeidslivets organisasjoner bør ha en plass i HYU, og arbeidslivets organisasjoner bør inviteres med i informasjonsarbeidet i skolen om rettigheter og plikter i arbeidslivet.

Fagskoler må kunne opprettholde egenart og ulikt fokus. Små skoler skal kunne få bestå med smale studietilbud, mens større fagmiljøer ved større institusjoner bør kunne få utvikle seg i henhold til samfunnets behov. Læringsutbyttet er også viktig for fagskolenes egenart og kvalitet fordi det beskriver den kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse som studentene oppnår etter fullført utdanning. I dette ligger det at undervisningsformer og læringsaktiviteter, herunder eventuell praksis, skal være tilpasset læringsutbyttet som skal oppnås.

Beskrivelsene av læringsutbyttet for den enkelte utdanning skal kunne forstås like godt både av arbeidslivet og av utdanningsinstitusjonene, og være et felles språk for en god dialog om utdanningenes innhold og relevans. Fagskolestudenter skal tilegne seg ny kunnskap, evnen til å tenke selvstendig og kritisk, samarbeidsevne og formidlingsevne.

HØY forventer at:

- Kvalitetssystemer inkluderer studentens læringsbane, styrende prosesser og støttende prosesser.
- Det følger med utviklingsmidler ved tildeling av nye studieplasser.
- Studentene er sikret et godt læringsmiljø, som ivaretar både det fysiske og psykiske miljøet på fagskolen ihht kravene i lovverket og der studentene sikrer medbestemmelse.
- God arbeidslivsrelevans vektlegges, og at det utvikles lokale strategier for å styrke arbeidslivsrelevansen.
- Et godt læringsutbytte i form av kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse utvikles i et tett samspill mellom fagskoleundervisere, studenter og arbeidslivet.
- Utvikling av nye HYU er må skje i samarbeid med arbeidslivet og samfunnets kompetansebehov.
- Utviklingen av sektor for HYU har et mangfoldsperspektiv, med tiltak for bedre kjønnsbalanse.

Kompetansebehov

Det fremste kjennetegnet på HYU er at den ifølge *Lov om høyere yrkesfaglig utdanning (2019)* gir kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere opplæringstiltak.

Fagskolene legger stor vekt på erfaringsbasert og praktisk kunnskap, der utdanningen foregår i tett integrasjon med arbeidslivet, med forankring i et yrkesfelt og/eller en bransje, og der kunnskapen som formidles er basert på den mest oppdaterte arbeidsprosessen i arbeidslivet. HYU er altså et utdanningstilbud som har sin eksistensberettigelse i arbeidslivets behov for kompetanse.

Med arbeidslivsrelevans forstås utdanningens tilpasning til arbeidslivets tenkning om kompetanser og fagemner, og de kompetansebehov ulike arbeidsmarkeder har til enhver tid. Denne tilpasningen må utvikles og sikres i et samspill mellom fagskolene og arbeidslivet, og den må være tydelig både i utdanningenes innhold, i læreprosessen og i læringsutbyttet. I tillegg må det tas hensyn til offentlige utredninger, stortingsmeldinger og samfunnspolitiske perspektiver som utenforskap, grønt skifte, digitalisering etc.

Fagskolens største styrke og kjernen i dens egenart er den nære relasjonen til aktørene i arbeidslivet. Den nære relasjonen, og dermed arbeidslivsrelevansen i fagskoleutdanning, kan og bør imidlertid styrkes på flere måter.

Vi har per i dag for stor mangel på kompetente fagarbeidere. Ifølge NHOs kompetansebarometer for 2023⁴ har 76 % av deres medlemsbedrifter et udekket behov for folk med fag-/svennebrev, og 65 % et udekket behov for folk med fagskoleutdanning. Videre melder bedriftene at de har et udekket behov på 44 % for ingeniører og folk med tekniske fag, og 36 % for personer med IKT-bakgrunn, og da i stor grad for å kunne ta i bruk kunstig intelligens. 90 % av bedriftene melder at de ønsker å tette dette gapet med å heve kompetansen til dagens ansatte.

På lokalt og regionalt nivå bør fagskoler inngå langsiktige og gjensidig forpliktende avtaler med relevante virksomheter. De bør også være en naturlig del av regionenes kompetanseforum hvor regionens kompetansebehov diskuteres. I tillegg må de få gode rammevilkår til å fortsette sin rolle på

⁴ <https://www.nho.no/tema/kompetanse-og-utdanning/hva-trenger-norge/#part3>

nasjonalt nivå, gitt studentene kommer fra hele landet og at flere fagskoler samarbeider om utdanningstiltak som kan tilbys i hele landet.

Fagskolene må også spille på den undervisningskompetansen som finnes i arbeidslivet. Det kan skje gjennom å hente inn folk fra arbeidslivet, næringslivet og det sivile samfunn som gjesteforelesere til både ordinær undervisning og til spesielle forelesninger/seminarer. Bruk av gjesteforelesere vil redusere avstanden mellom utdanning og arbeid og det vil gi studentene en direkte kjennskap til arbeidslivet. Det er derfor viktig å gi personer fra ulike deler av arbeidslivet muligheten til å undervise i relevante fag.

Arbeidslivet kan være representert i fagskolestyrer, faglige nettverk, gjennom lærere som har sitt virke både i fagskolen og det mottakende arbeidslivet, involvere seg i utvikling av studietilbud og læringsutbytter, delta aktivt i fagråd knyttet til utvikling av tilbud og ulike samarbeidsavtaler. Arbeidslivet kan også bli tydelige bestillere og brukere av fagskolekompetanse. Virksomheter bør tilby foredrag, bestille utviklingsprosjekter knyttet til ulike utfordringer i virksomheten, tilby praksisplasser, utvikle hospiteringsordninger og initiere nye fagområder.

Kompetansebehovsutvalgets temarapport *Framtidige kompetansebehov: Utfordringer for grønn omstilling til arbeidslivet* (2023) slår fast at høyere yrkesfaglig utdanning spiller en viktig rolle for grønn omstilling. Rapporten peker på den såkalte «knapphetsutfordringen» hva gjelder ingeniører, IKT-spesialister og fagarbeidere. Disse anses som sentrale yrkesgrupper for utvikling av ny teknologi for grønn omstilling. Der søkertallene til ingeniørutdanningene har sunket de siste ti årene, har det vært stabile og økende søkertall til fagskolenes IKT-utdanninger. Rapporten ser økning i søkertallene til tekniske fag og informasjonsteknologi i høyere yrkesfaglig utdanning som en positiv faktor for å kunne imøtekomme behovet for utdanninger i den grønne omstillingen. Fagskolene tilbyr allerede en rekke utdanninger for grønn omstilling, og ønsker å kunne tilrettelegge for bedre og bredere utdanningsløp innen fag som svarer til kompetansebehovet på dette feltet.

De offentlige fagskolenes bransjeprogram er svært ettertraktede, både i arbeidslivet og for arbeidstakerne som deltar i disse. Tett samarbeid mellom fagskolene og arbeidslivet er avgjørende for den fremtidige utviklingen av bransjeprogrammene, som med fordel burde være varige, arbeidslivsstyrte bransjeprogram. De offentlige fagskolene har en fordel som tilbyr her, med sitt gode samarbeid med det lokale og regionale arbeidslivet, og kan derfor spille en viktig rolle i den kommende kompetansereformen.

HØY forventer at:

- Samarbeid mellom fagskole og arbeidsliv styrkes i form av gjensidig representasjon, og samarbeid om undervisning og prosjektarbeid.
- Utvikling av nye fagskoleutdanninger skjer i tråd med samfunnets kompetansebehov.
- Arbeidslivet alltid er representert i fagskolenes styrer.
- Bransjeprogrammene tilbys til flere faggrupper og bransjer, og får varig og forutsigbar finansiering.

Forskning og utvikling

Fritt etter OECDs definisjon handler utviklingsarbeid om eksperimentelt, systematisk og kreativt arbeid hvor utfallet er forbundet med usikkerhet. Utviklingsarbeid *kan* bygge på forskning, men behøver ikke å gjøre det. Det kan også bygge på praktisk erfaring. Næringslivets FoU-aktivitet handler primært om utviklingsarbeid, og mindre om forskning. Fordelingen er ca. 80/20, og det samme mønsteret finner vi i andre land.

Det er når kompetente og fleksible fagarbeidere, spesialiserte funksjonærer, ingeniører og mellomledere sammen involverer og engasjerer seg at innovasjonspotensialet i bedriftene for alvor kan utløses.

Fagskoler utgjør en vesentlig rolle i å sikre rett kompetanse for norsk arbeidsliv. Fagskolene har en unik evne til å tilpasse seg samfunnets og bedriftenes behov på kort tid, og studenter i høyere yrkesfaglig utdanning er ofte voksne, etablerte folk med betydelig arbeidserfaring i bunn.

Fagskolene kan være en viktig brobygger til både arbeidsliv, academia og forskningsinstitusjoner. Mange av de offentlige fagskolene har allerede store, lengevirkende og løpende avtaler med norske bedrifter om kompetanseheving. De er nøkkelinstitusjoner i utdanning av kvalifiserte tekniske fagarbeidere, og spiller en viktig rolle for innovasjonsprosesser.

På et mer overordnet nivå er fagskoler og høyskoler med på å danne en strategisk allianse mellom bedrift og samfunn. Fagskolene samarbeider tett med industrien, og inngår i regionale nærings- og innovasjonsklynger. Den ofte tette relasjonen mellom næringslivet og fagskoler gir studenter en inngang til en arbeidsplass og bidrar til å opprettholde en kvalifisert arbeidsstyrke med en kompetanse som er tilpasset industriens faktiske behov.

Ved siden av en spesialisert kompetanse gir fagskoleutdanningen en teoretisk oversiktskunnskap. Denne kombinasjonen gjør fagskolekompetansen spesielt viktig i industrier som står overfor endringsprosesser. Fagskolene gir arbeidere muligheter til å oppdatere og utvikle ferdigheter tilpasset ny teknologi, spesielt gjennom etter- og videreutdanningstilbud. De fungerer som et teknologisk mellomledd som utdanner arbeidere med kompetanse på nye løsninger, og bidrar til å akselerere spredning av teknologi.

Fagskolene kan ta en ledende posisjon knyttet til utvikling, på samme måte som universitets- og høyskolesektoren har en ledende posisjon innen forskning. Dersom fagskolene drev utviklingsarbeid sammen med arbeidslivet i samme skala som UH-sektoren ville dette kunne bidra til store verdiskapninger og innovasjon.

HØY forventer at

- Fagskolene sitt formål og samfunnsmandat revideres slik at det kan legges til rette for styrking av fagskolenes utviklingsarbeid.
- Etablering av samarbeidsarenaer mellom fagskoler og næringslivet for å styrke FoU-innsatsen i næringslivet økes.
- Fagskolene får tilgang på Forskningsrådet og Innovasjon Norge sine utlyste programmer, som kan bidra til å styrke utviklings- og innovasjonsarbeidet på fagskolene.

Norsk fagskoleutdanning i en internasjonal setting

Ved enkelte av de offentlige fagskolene er det etablert internasjonale samarbeidsavtaler, mens det ved andre skoler er lite eller ingen internasjonal mobilitet. Vi vil under peke på noen av hovedutfordringene, samt foreslå tiltak som kan gjøre det enklere og mer attraktivt å starte og opprettholde internasjonaliseringsprosjekter.

Den typiske studenten i offentlig fagskolesektor er godt voksen, studerer som oftest i kombinasjon med fast jobb og har gjerne etablert familie. De internasjonaliseringsordningene som finnes i dag treffer ikke denne gruppa særlig godt. Det betyr ikke at det ikke er ønskelig med internasjonal mobilitet, da vi vet at dette stimulerer til læring, utvikling og relevans, både på personlig plan og for arbeidsplassen.

Fagskolene leverer kompetanse til mange norske bedrifter og multinasjonale selskap som konkurrerer i et internasjonalt marked. På alle slike arbeidsplasser er innsikt i kultur, inkludert arbeidskultur, og forståelse for andre språk vesentlig. Ved de aller fleste norske arbeidsplasser, vil en finne et kollegium med forskjellige nasjonaliteter. Dette er særlig gjeldene i sektorer der mange fagskolestudenter arbeider, så som helsesektoren, industrien, og byggebransjen.

Et annet viktig argument for å bedre muligheter for internasjonalisering, er den rivende teknologiske utviklingen, særlig innen kunstig intelligens og hvordan dette implementeres i bedriftene. Norske bedrifter og utdanningsinstitusjoner må ha tette internasjonale bånd for å henge med i denne utviklingen.

På systemnivå er det to hovedårsaker til at fagskolene i liten grad lykkes med internasjonale samarbeidsprosjekter. Det ene er at studiepoeng fra fagskolen per i dag ikke lar seg konvertere i European Credit Transfer System (ECTS), og det andre er fagskolenes ressursknapphet grunnet lite forutsigbar økonomi som gjør det vanskelig å prioritere slike prosjekter.

Når det er ulik tolkning av ECTS og et norsk kvalifikasjonsrammeverk som ikke likner de europeiske, vanskeliggjør det internasjonal mobilitet. Studiepoeng fra fagskolen lar seg per i dag ikke konvertere i ECTS og da europeiske yrkesfaglige utdanningsinstitusjoner i liten eller ingen grad opererer på nivå 5 (5.1 og 5.2), får ikke norske studenter innpass på studier på noen lunde samme nivå som her hjemme.

Det blir akkurat samme problem andre veien. En utenlandsk student som studerer på høyere yrkesfaglig nivå i utlandet, må ned i nivå dersom hen skal innrulleres i norsk fagskole, og vitnemål fra Norge vil ikke gi riktig uttelling i hjemlandets utdanningssystem. I tillegg er det store forskjeller mellom yrkesutdanningene i ulike land. NOKUTs NKR-evaluering løfter også ECTS og dagens NKR som forhindrende for studentmobilitet.⁵

Det er noe ansattmobilitet og noe studentmobilitet ved enkelte fagskoler. Et godt eksempel er Fagskolen i Vikens samarbeidsprosjekt med Techniek College Rotterdam og Hogeschool Rotterdam innen fagfeltene mekatronikk, automatisering og elkraft for å omgjøre Vikersundbakken til et såkalt plussanlegg. Fagskolen i Viken har over tid hatt en økonomisk situasjon som har tillatt at det brukes ressurser til utviklings- og innovasjonsarbeid, inkludert å ha ansatte til å jobbe med internasjonale prosjekter og søknader. Det har ført til at Fagskolen i Viken er akkreditert for Erasmus+

⁵ Furholt og Amundsen, 2023, s. 93

mobilitetsprosjekter og således kan fortsette å jobbe for å få internasjonal mobilitet inn i skolens utdanningsprogrammer.⁶

Det tar tid å bygge internasjonale allianser og gode samarbeidsprosjekter. Det er ressurskrevende å søke, det medfører mye logistikk, samt utstrakt rapportering og dokumentasjon til. For den jevne fagskole med knappe midler, er slikt arbeid vanskelig å prioritere.

Fylkeskommunen burde være en naturlig del av internasjonale samarbeidsavtaler.

Per i dag er det få eller ingen studietilbud på engelsk ved norske fagskoler, og det eksisterer knapt med insentiver for å etablere utdanningstilbud på andre språk. Det er kostbart å etablere studier på andre språk, og det vil kreve store ressurser for å endre språk i kvalitetssystemer, læreplaner, rutiner, osv. Det vil kreve en helt egen finansiering å få på plass dette, noe som burde utredes, også med tanke på økt tilstrømming av flyktninger som har behov for å formalisere kompetanse fra hjemlandet.

HØY forventer at:

- Fagskolene også kan innplasseres over nivå 5 i NKR, noe som vil gjøre det mer attraktivt for fagskolene å etablere internasjonale samarbeidsavtaler for mobilitet begge veier.
- ECTS må innføres for fagskolenivå for å stimulere til mobilitet og rekruttere internasjonale studenter.
- Det tilrettelegges for kortere opphold og studieturer for norske fagskolestudenter, enten det er samarbeidsavtaler mellom norske og utenlandske fagskoler, eller utvekslingsprogram via bedrifters internasjonale samarbeidsavtaler.
- Det kommer bedre insentiver/støtteordninger for arbeidsgivere slik at deres deltidsansatte student kan reise ut på kortere eller lengre utveksling.
- En grunnfinansiering til å dekke administrasjonskostnader i forbindelse med internasjonalisering.
- Det etableres ordninger for lærere og andre ansatte ved fagskolene som vil kunne ha god nytte av internasjonal erfaring gjennom kurs og/eller jobbskygging.
- Samarbeid initieres med fagskoler/faghøyskoler i de nordiske landene, samt skoler i land der høyere yrkesfaglige utdanning er særlig anerkjent, som for eksempel Tyskland, Østerrike, Nederland, Sveits, og Skottland.

⁶ [Spennende internasjonalt fagskoleprosjekt for Vikersundbakken | Fagskolen Viken \(fagskolen-viken.no\)](https://www.hoyio.no/spennende-internasjonalt-fagskoleprosjekt-for-vikersundbakken-i-fagskolen-viken)

Utdanne yrkesfag- og fagskolelærere i fagskolen

HYU skal være best på erfaringsbasert kunnskap og ha den riktige balansen mellom praktisk og teoretisk kunnskap.

Det bør være regelen heller enn unntaket at lærere i fagskolen kombinerer undervisningsstilling med jobb utenfor fagskolen. En strategisk bruk av slike stillinger vil gi fagskolene bedre muligheter og rutiner for en kontinuerlig oppdatering av kompetansebehov og utvikling i relevante deler av arbeidslivet. I tillegg vil det svare på deler av rekrutteringsutfordringene sektoren sliter med grunnet lønnsgap mellom f.eks. en stilling i industrien og som lærer.

Det beste virkemiddelet for å sikre nok lærerressurser og gi dem nødvendig pedagogisk opplæring er forutsigbarhet for fagskolene, og muligheten til å tilby attraktive stillinger. Det er derfor viktig å utvikle et utdanningstilbud for fagskolelærere. Det finnes i dag et godt tilbud for videreutdanning av fagskolelærere på Oslo Met som er utviklet i samarbeid med NTNU. Men det er også viktig at det utvikles et tilsvarende tilbud på fagskolene slik at de kan tilby pedagogiske utdanninger/kurs for fagskolelærere.

Særlig viktig er det at fagskolene selv får mulighet til å utvikle og tilby pedagogisk utdanning til fagskolelærere og kanskje yrkesfaglærere. Det må samtidig gis stipendordninger for fagskolelærere som tar PPU-F og tilskuddsordninger for fagskoler som tilbyr pedagogiske utdanninger/kurs. Eksempler på slike ordninger for andre grupper finnes for yrkesfaglærer og lærere i skoleverket gjennom Kompetanse for kvalitet.

HØY forventer at:

- Muligheten for å utdanne yrkesfaglærere og fagskolelærere i sektor for HYU utredes videre.
- Fagskolelærere med mangelfull pedagogisk kompetanse må få tilbud om videreutdanning.
- Fagskolelærere får mulighet til å oppdatere seg på det arbeidsliv som studentene skal ut i, og det kan skje gjennom at staten finansierer et tilsvarende opplegg som det ansatte på UoH får gjennom forskningstermin.
- Det blir lagt bedre til rette for at fagskolelærere kan kombinere arbeid utenfor fagskolen og undervisning på fagskolen for kontinuerlig oppdatering av kompetansebehov og utvikling i relevante deler av arbeidslivet, og en lavere risiko for rekrutteringsvansker grunnet lønnsgap.
- Fagskolene stimuleres til å ha gode tiltak for at fagskolelærere er faglig oppdaterte, gjennom tilbud om egenstudier, samarbeid med bransjen, faglig utviklingsarbeid ved skolen eller i form av kursopplæring og seminarer.